

Katarzyna Brzezina-Scheuerer

 <https://orcid.org/0000-0002-4106-1075>

 katarzyna.brzezina@uj.edu.pl

Uniwersytet Jagielloński

 <https://ror.org/03bqmcz70>

Kościół w Pleszowie. Zagadnienie autorstwa

Kościół w Pleszowie pw. św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny znajduje się na terenie dawnej podkrakowskiej wsi, która w 1951 roku stała się częścią Krakowa w obrębie dzielnicy Nowa Huta. Kościół ten został wybudowany w początkach XIX wieku i wśród badaczy budził zainteresowanie jako rzadki przykład budowli klasycystycznej w Krakowie i jego okolicach. Wzmiankowano też czasami jego wyposażenie, którego spora część pochodzi ze zniesionej krakowskiej świątyni pw. Wszystkich Świętych. Ostatnio historię kościoła na podstawie nowożytych materiałów archiwalnych szerzej omówił Józef Skrabski, przy okazji opracowania dzieła w ramach programu Sakralne Dziedzictwo Małopolski¹. Przede wszystkim jednak kościół pojawiał się w literaturze przedmiotu jako dzieło ks. Sebastiana Alojzego Sierakowskiego, architekta i jezuita, autora prac o budownictwie, kapelana katedry krakowskiej, senatora Wolnego

1 J. Skrabski, *Kościół św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny*, w: *Sakralne Dziedzictwo Małopolski*, 2025, <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/kosciol-sw-wincentego-i-narodzenia-najswietszej-marii-panny>.

Miasta Krakowa i rektora Szkoły Głównej Krakowskiej (późniejszego uniwersytetu)².

Z ks. Sebastianem Sierakowskim kościół pleszowski powiązał już w 1853 roku literat i historyk bp Ludwik Łętowski, który w *Katalogu biskupów, prałatów i kanoników krakowskich* wspomniał, że był „ks. Sierakowski wielki miłośnik architektury, kościół w Pleszowie pod Krakowem, jest rysunku jego”³. Na początku XX wieku autorstwo Sierakowskiego przypomniał Stanisław Tomkowicz⁴. Hipotezę tę przyjął Józef Lepiarczyk, najpierw w krótkim omówieniu kościoła w Pleszowie w ramach *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*⁵, potem w szerszym opracowaniu działalności architektonicznej ks. Sierakowskiego z 1968 roku⁶. Ta ostatnia pozycja ugruntowała przekonanie o Sierakowskim jako autorze kościoła w Pleszowie, przede wszystkim dlatego, że Lepiarczyk opublikował i omówił projekty tego kościoła, przechowywane w tzw. Tekach Sierakowskiego w Bibliotece Jagiellońskiej⁷.

We wszystkich późniejszych publikacjach Sierakowskiego wymienia się jako projektanta pleszowskiego kościoła, którego fundatorami byli Kazimierz i Józef Czarторыscy, właściciele wsi na końcu XVIII i początku XIX wieku⁸. Jako czas budowy kościoła w literaturze przedmiotu

2 Informacje o ks. Sebastianie Sierakowskim zob. np. R. Róg, *Sierakowski Sebastian Alojzy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 37, Warszawa–Kraków 1996, z. 153, s. 293–299.

3 L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4, Kraków 1853, s. 40.

4 S. Tomkowicz, *Powiat krakowski*, w: *Teka Grona Konserwatorów Galicyi Zachodniej*, t. 2, Kraków 1906, s. 207.

5 *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1: *Województwo krakowskie*, red. J. Szablowski, z. 6: *Powiat krakowski*, oprac. J. Lepiarczyk, Warszawa 1951, s. 22.

6 J. Lepiarczyk, *Działalność architektoniczna Sebastiana Sierakowskiego. Projekty klasycystyczne i neogotyckie (1777–1824)*, Kraków 1968.

7 J. Lepiarczyk, *Działalność architektoniczna Sebastiana Sierakowskiego*, s. 13–14, il. 32–35, z czego najbliższe pleszowskiemu kościołowi są rysunki ukazane na il. 34 (BJ Graf. I.R. 1037) i 35 (BJ Graf. I.R. 980); na il. 32–33 przedstawiono propozycję dla mniejszego kościoła. Ponadto na il. 38–44 Lepiarczyk opublikował inne projekty, uznane przez niego za możliwe warianty kościoła w Pleszowie.

8 O Sierakowskim jako autorze projektu kościoła w Pleszowie zob. m.in.: T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Kraków 1982, s. 490; *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, oprac. P. Hordyński, cz. 1, Warszawa 1989, s. 121 (tu: autorstwo Sierakowskiego ze znakiem

1. Kościół
w Pleszowie,
widok z boku.
Fot. K. Brzezina-
Scheuerer.

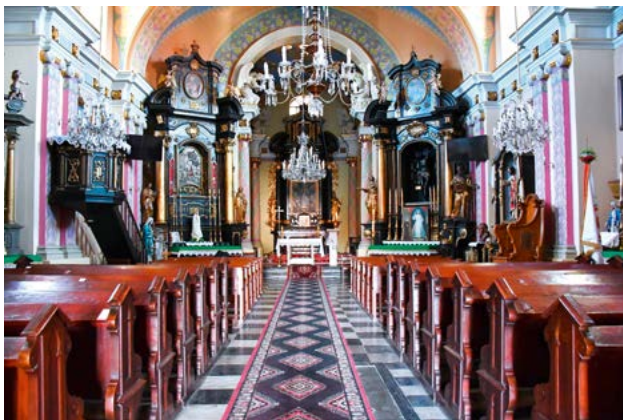
2. Kościół
w Pleszowie,
fasada.
Fot. K. Brzezina-
Scheuerer.

wskazywano różne daty ramowe: 1799–1806, 1800–1806, 1806–1807, 1806–1809, 1806–1811 lub konkretny rok – z reguły 1806, odnosząc go do wykonania projektu lub wzniesienia kościoła⁹.

Celem niniejszego artykułu – mimo jednoznacznego wskazania w dotychczasowych publikacjach na ks. Sebastiana Sierakowskiego jako autora interesującego nas kościoła – jest próba zmiany tej atrybucji, a co za tym idzie zaproponowanie innego architekta jako projektanta pleszowskiej świątyni.

Kościół w Pleszowie jest budowlą wzniesioną zasadniczo na rzucie prostokąta. Jego niewielkie jednoprzęsłowe prezbiterium jest węższe od nawy i ujęte z trzech stron dodatkowymi lokalnościami. Nawa jest trójprzęsłowa (z dodanym przęsłem chóru muzycznego i przedsionka) o ściętych narożach, podzielona prostokątnymi filarami przyściennymi, pomiędzy którymi powstały rodzaje wnęk. Pary jońskich pilastrów nałożonych na filary dźwigają belkowanie o fryzie wypełnionym tryglifami i metopami, ozdobionymi rozetami. Takie belkowanie obiega cały kościół, łącznie z prezbiterium, w którym podpory przybrały formę jońskich kolumn. Na nich, zarówno tych przy wejściu do prezbiterium, jak i tych w jego głębi, umieszczono figury klęczących aniołów. Nawę i prezbiterium nakryto sklepieniami żaglastymi, podtrzymywanymi przez szerokie gurdy na granicach przęseł. Okno w prezbiterium jest prostokątne zwieńczone półkolem. Okna w ścianach bocznych nawy zaś są prostokątne, zamknięte

- zapytania); R. Róg, *Sierakowski Sebastian Alojzy*, s. 295; W. Rospondek, *Pleszów. Ocalić od zapomnienia (780-lecie poświęcenia pierwszego kościoła i w 200-lecie budowy nowego kościoła)*, Kraków 2006, s. 35; Michał Cygan – *Wyjątki z historii kościoła w Pleszowie*, w: *Czas zatrzymany*, t. 4: *Z kart historii Pleszowa: wybór tekstów oraz fotografie z terenów Nowej Huty i okolic*, red. Adam Graczyński, Kraków 2019, s. 60; *Małopolska*, red. S. Brzezicki, J. Wolańska, Warszawa 2016 (Zabytki Sztuki w Polsce), s. 689; *Encyklopedia Krakowa*, t. 1, Kraków 2023, s. 757; *Encyklopedia Krakowa*, t. 2, Kraków 2023, s. 214; J. Skrabski, *Kościół św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny*.
- 9 Zob. m.in. S. Tomkowicz, *Powiat krakowski*, s. 207 (1806); *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1, z. 6, s. 22 (1806); J. Lepiarczyk, *Działalność architektoniczna Sebastiana Sierakowskiego*, s. 13 (proj./bud. 1806); T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, s. 490 (proj. 1806); R. Róg, *Sierakowski Sebastian Alojzy*, s. 295 (1806–1807); W. Rospondek, *Pleszów. Ocalić od zapomnienia*, s. 21, 35 (1799–1806); *Małopolska*, s. 689 (1806–1809); Michał Cygan – *Wyjątki z historii kościoła w Pleszowie*, s. 60 (1806–1811); *Encyklopedia Krakowa*, t. 1, s. 757, t. 2, s. 214 (1806–1809); J. Skrabski, *Kościół św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny* (1800–1806).

3. Kościół
w Pleszowie,
widok wnętrza.
Fot. K. Brzezina-
Scheuerer.

4. Kościół
w Pleszowie,
widok
prezbiterium.
Fot. K. Brzezina-
Scheuerer.

łukiem odcinkowym, a w aneksach przy prezbiterium i w części z chórem muzycznym – prostokątne. Prostokątne są też wejścia do kościoła.

Fasada jest jednokondygnacyjna z wieżą na osi, trójpolowa, zamknięta rodzajem attyki z kamiennymi wazonami. Jej środkowe pole jest lekko wysunięte do przodu. Fasadę podzielono pilastrami tokańskimi, podtrzymującymi belkowanie, którego fryz wypełniły tryglify i metopy z motywem koła. Nad polem centralnym, na belkowaniu wsparto trójkątny przyczółek z okiem Opatrzności. W polu głównym znajduje się zaś skromny portal, flankowany przez dwie lizeny podtrzymujące gzyms na konsolach. Powyżej wprowadzono prostokątną niszę, zamkniętą półkoliście i ujętą w edikulowe obramienie. W bocznych polach umieszczono niewielkie nisze z figurami świętych. Wieża na rzucie kwadratu została ujęta na narożach szerokimi lizenami, podtrzymującymi belkowanie z motywem konsolkowym. W pole wpisano arkadę, otaczającą prostokątny otwór zamknięty półkoliście, wsparty na tralkach podtrzymujących profilowany gzyms. Dach wieży jest czterospadowy, o lekko wklęsłych połaciach, zwieńczony kulą z krzyżem.

W elewacjach bocznych przeszło wieżowe (we wnętrzu odpowiada mu przeszło chórowe z przedsionkiem) jest artykułowane tak jak fasada – pilastrami tokańskimi wspierającymi fryz tryglifowo-metopowy. Lizenami wyróżniono z kolei część prezbiterialną. W pozostałej partii elewacji jedynie zaznaczono wąski profilowany gzyms. Dach nad kościołem jest dwuspadowy, kryty blachą.

Jak już wspomniano, w zbiorach po ks. Sebastianie Sierakowskim, w tzw. Tekach Sierakowskiego (Biblioteka Jagiellońska), zachował się projekt kościoła w Pleszowie. Wykonano go na dwu kartach. Na pierwszej widać rzut, widok fasady, widok od strony prezbiterium oraz poziom więźby dachowej, na drugiej – przekrój podłużny i dwa przekroje poprzeczne¹⁰. Fasada znana z projektu Sierakowskiego w zasadzie odpowiada fasadzie zrealizowanego pleszowskiego kościoła. Różnice są widoczne głównie

10 S. Sierakowski (?), projekt kościoła pw. św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Pleszowie, rzut, elewacja frontowa i tylna, rzut wiązania dachowego, Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Graf. I.R. 1037; S. Sierakowski, projekt kościoła pw. św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Pleszowie, przekrój podłużny i dwa przekroje poprzeczne prezbiterium i chóru kościoła, Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Graf. I.R. 980. Zob. też J. Lepiarczyk, *Działalność architektoniczna Sebastiana Sierakowskiego*, il. 34–35 oraz *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, s. 121.

w górnej partii fasady, gdzie zamiast prostokątnego otworu z tralkowym balkonikiem (jak w projekcie) jest półkolistie zamknięta nisza, wsparta na gzymsie na konsolach. Gzyms ten wygląda, jakby był podstawą własnie nieukończonego balkonu¹¹. Na fasadzie nie ma też prostokątnych płycin pod niszami z figurami, które proponował Sierakowski. Pewne rozbieżności w partii wieży mogą się wiązać z tym, że w 1929 roku uległa ona zniszczeniu w czasie pożaru i potem ją odbudowywano w nieco innej formie¹². Rzut kościoła w projekcie w ogólnych zarysach również odpowiada dziełu wykonanemu, chociaż nieco inne są proporcje oraz rozwiązanie wnęk środkowego przęsła nawy, gdzie w projekcie uwzględniono dodatkowo kolumny przy filarach.

Można na podstawie tego projektu rzeczywiście domniemywać, że autorem kościoła w Pleszowie jest ks. Sebastian Sierakowski. Jednak w Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie zachował się jeszcze jeden projekt kościoła w Pleszowie¹³. Uwzględnia on rzut przyziemia, widoki fasady, elewacji bocznej i tylnej, przekrój podłużny i rzut poziomu dachu. Jest opisany w języku francuskim i sygnowany przez malarza i architekta Ignacego Chambrę (Ignace Chammbrez de Rýwos), profesora „d'Architecture Publique et Ordinaire aux Ecoles Normales de Cracovie”¹⁴. Wspomniano tam też zleceniodawcę – księcia Kazimierza

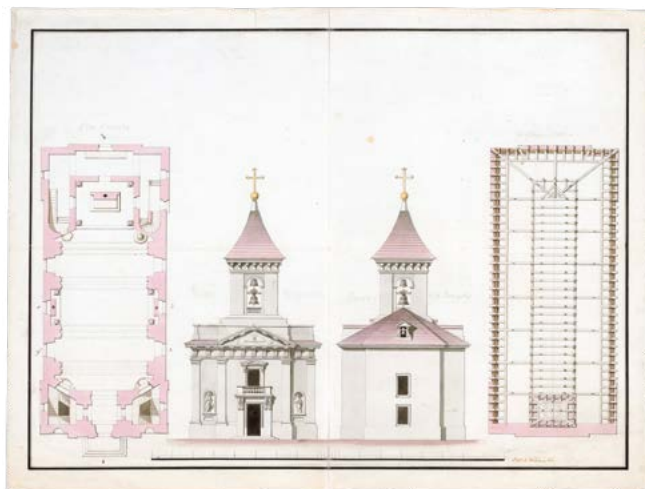
- 11 Tego wrażenia nie zmieniło przeciągnięcie gzymsu także na dalsze partie ściany zrealizowanej fasady, choć w projekcie znajduje się on tylko w centralnej części głównego pola.
- 12 Na ten temat zob. np. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1, z. 6, s. 22; W. Rospondek, *Pleszów. Ocalić od zapomnienia*, s. 35; J. Skrabski, *Kościół św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny*.
- 13 I. Chambrę, projekt kościoła pw. św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Pleszowie (tu: błędnie opisany jako Pleszew, kościół parafialny pw. Ścięcia św. Jana), rzut przyziemia i dachu, przekrój podłużny, elewacje: frontowa, tylna i boczna, Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, sygn. Rr 483, oraz, I. Chambrę, projekt kościoła pw. św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Pleszowie (tu: błędnie opisany jako Pleszew, kościół parafialny pw. Ścięcia św. Jana), rzut dachu, przekrój podłużny, elewacja tylna, Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, sygn. Rr 1821 (tu tylko połowa projektu); szczegóły zob. *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Czartoryskich w Muzeum Narodowym w Krakowie*, oprac. W. Rothowa, A. Rumian, Warszawa 1973, s. 115–116, il. 44.
- 14 Pełny napis na projekcie zob. *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Czartoryskich*, s. 115.

Czartoryskiego¹⁵. Projekt ten niewiele się różni od zrealizowanego w Pleśzowie kościoła. Przede wszystkim nieco inaczej rozwiązano lokalności przy prezbiterium, inne są też proporcje nisz z figurami na fasadzie oraz górna część środkowego pola nad portalem, chociaż – jak już odnotowano – gzyms na konsolach, który tam wykonano, świadczy o tym, że balkon – jak na projekcie – miał tam powstać.

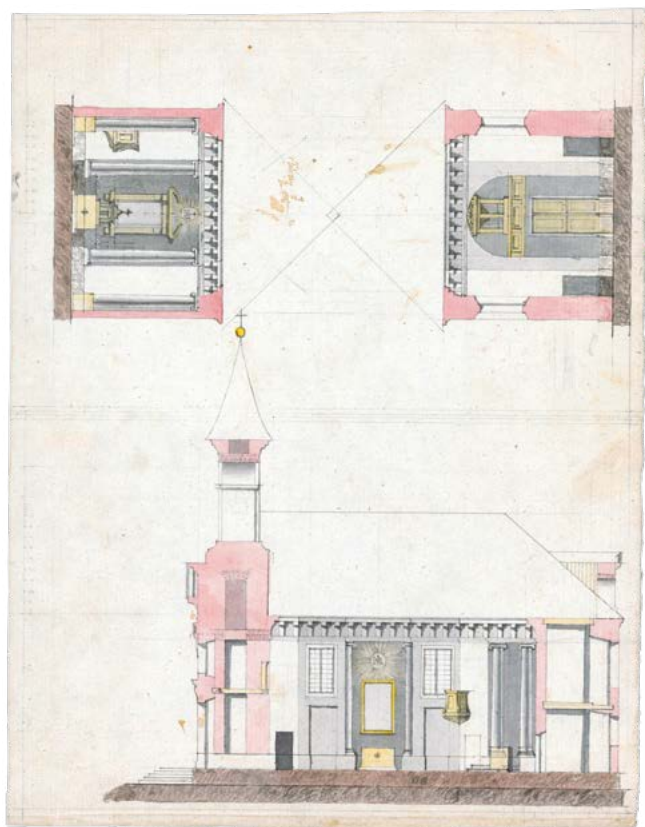
Ignacy Chambrez (1758–1835?) był architektem i malarzem¹⁶. Urodził się w Holeszowie (Holešov) na Morawach jako syn Jana Chambrzeza (Svobody), znanego w Czechach i na Morawach malarza. U niego też początkowo pobierał nauki, które uzupełnił w Pradze. W latach 1776–1783 odbył podróż po Europie, która wiodła przez Austrię, Niemcy, Francję i Włochy. W 1784 roku osiadł zaś w Cieszynie, gdzie przyjął prawo miejskie i założył rodzinę, żeniąc się z Teresą Drahny, córką tamtejszego budowniczego Józefa. Tu też angażował się w prace architektoniczne, projektując np. ratusz i gimnazjum. W końcu lat 80. XVIII wieku wykonywał już jakieś zlecenia dla możnych rodów Rzeczypospolitej: Wodzikich, Mieroszewskich i Czartoryskich na Wołyniu, z których przedstawicielami – być może – nawiązał kontakt w czasie swej podróży po Europie. W 1803 roku przyjechał do Krakowa – tu początkowo pracował jako nauczyciel rysunku w szkole św. Barbary, by w 1807 roku zostać nauczycielem architektury w Szkole Głównej Krakowskiej (był zatrudniony w nadzwyczajnej katedrze „wyższego budownictwa”). W tym czasie zaczął pisać i wydał swą pierwszą książkę na temat architektury (*Betrachtungen über den Charakter der Gebäude und die darauf anzubringenden architektonischen Verzierungen*, Wien 1807, 1808). W roku 1809 odszedł jednak ze wspomnianego stanowiska, co było związane z wypadkami politycznymi, tzn. z przyłączeniem Krakowa wraz z okregiem do Księstwa Warszawskiego. Chambrez

15 Zob. *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Czartoryskich*, s. 115.

16 O Chambrzezie zob. przede wszystkim: W. Iwanek, *Ignacy Chambrez – malarz, architekt i teoretyk sztuki*, w: *O sztuce Górnego Śląska i przyległych ziem małopolskich*, Katowice 1993, s. 61–76; a ponadto: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, Hrsg. U. Thieme, Bd. 6, Leipzig 1912, s. 350; K. Lewicki, *Chambrez Ignacy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 258–259; S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954, s. 45; W. Iwanek, *Słownik artystów na Śląsku Cieszyńskim*, Bytom 1968, s. 45–56; W. Iwanek, *Klasycyzm w architekturze Cieszyna*, Wrocław 1970, s. 9–10; B. Majewska-Maszkowska, *Chambrez (Chammbréz, Champréz) Ignacy*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 308–309.

5. Projekt
ks. Sebastiana
Sierakowskiego,
kościół
w Pleszowie,
rzuty
przyziemia
i więźby
dachowej,
elewacje
frontowa
i tylna. Źródło:
Biblioteka
Jagiellońska,
sygn. BJ Graf.
I.R. 1037.

6. Projekt
ks. Sebastiana
Sierakowskiego,
kościół
w Pleszowie,
przekroje
poprzeczne
i podłużny.
Źródło:
Biblioteka
Jagiellońska,
sygn. BJ Graf.
I.R. 980

następnie trafił do Lwowa, gdzie w latach 1812–1834 kierował na tamtejszym uniwersytecie katedrą budownictwa cywilnego. W tym okresie (1826–1828) nadzorował przebudowę gmachu lwowskiej uczelni oraz m.in. wykonał projekt dawnego pałacu Potockich we Lwowie. Późniejsze lata jego życia nie są zbyt dobrze znane.

W tym miejscu wypada od razu zaznaczyć, że w 1809 roku opiekunem wspomnianej katedry „wyższego budownictwa” w Szkole Głównej Krakowskiej po rezygnacji Chambrzeza został ks. Sebastian Sierakowski, który jednocześnie pełnił funkcję rektora tejże uczelni.

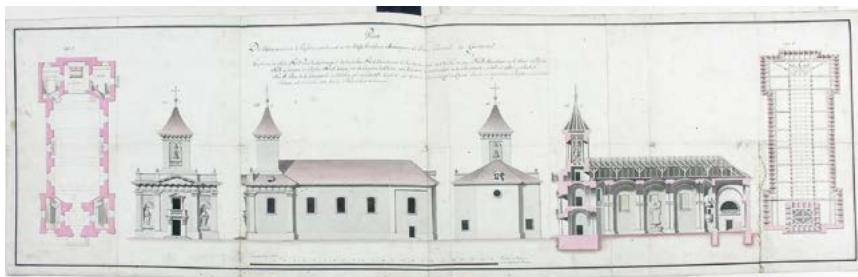
Wracając do projektu z Biblioteki Czartoryskich, warto zwrócić uwagę, że znajdują się na nim interesujące adnotacje księcia Józefa Czartoryskiego, które m.in. pozwalają na pewne uszczegółowienie datowania kościoła. Jedna z nich brzmi:

Planta kościoła mającego się murować w Pleszowie przysłana mi przez WJP Chomentowskiego na którą Approbatę moją dałem ale na Kopij teżę planty, którą temuż WJP Chomentowskiemu odesłałem 4 7br 1806 roku stą tylko różnicą, aby dwie framugi w Faciacie będące ze Statuami SS. były skasowane. Oraz obligowałem tegoż WJP Chomentowskiego, aby w następney Zimie przygotowawszy wszelkie do tego Materyały rozpoczął tę fabrykę podług Kopij tej Planty. W Pleszowie J Czartoryski 28 Lut D¹⁷.

Z informacji na projekcie (uwzględniając oba zachowane egzemplarze) wynika, że zamówił go książę Kazimierz Czartoryski (brat Józefa) u architekta Ignacego Chambrzeza¹⁸. Można założyć, że zlecenie nastąpiło zapewne

17 Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, Rr 483 (tekst za: *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Czartoryskich*, s. 115). Na drugim egzemplarzu projektu (Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, Rr 1821) napis: „Oryginał, ten drugi, tego abrysu zostawiając u siebie, dla rozwiązania kwestyi o Budowę, gdyby iaka nastąpiła, te kopią tegoż oryginału, bez żadnej odmiany z Approbatą moją odsyłam. 4ta 7bris Anno 1806. Józef Xiąże Czartoryski” (za: *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Czartoryskich*, s. 115–116).

18 Kazimierz i Józef (właściwie: Józef Klemens) Czartoryscy byli synami księcia Stanisława Kostki (zm. 1766). Życiorys Józefa zob. J. Nieć, *Czartoryski Józef Klemens*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 4, Kraków 1938, s. 279–281. Tu też wspomniano brata Kazimierza (s. 279, 280), którego życie jest mało znane. Dotyczy to także daty jego śmierci. Dawniej sytuowano ją w 1803 roku, obecnie z reguły w 1806 roku. Zob. np. *Józef Klemens ks. Czartoryski na Korcu i Oleksińcach herbu Pogór Litewska*,

7. Projekt Ignacego Chłapowskiego, kościół w Pleszowie. Źródło: Biblioteka Książąt Czartoryskich, sygn. Rr 483.

8. Ignacy Chłapowski, *Widok rynku w Cieszynie*, akwarela, fragment.

w 1805 lub najpóźniej w 1806 roku (w trakcie którego to roku zleceniodawca zmarł)¹⁹. Do września 1806 roku projekt był na pewno gotowy, kiedy zaaprobował go brat zmarłego – książę Józef Czartoryski. Jediną rzeczą, która nie odpowiadała księciu w projekcie, były zaproponowane przez architekta zaplanowane na fasadzie nisze z figurami, z których chciał zrezygnować. Sama budowa kościoła – według przytoczonych informacji – nie rozpoczęła się wcześniej niż w roku 1807 (pod opieką zarządcy dóbr księcia – Józefa Chomentowskiego). Można przypuszczać, że początkowo czuwał nad nią Chambrez, a po jego wyjeździe – prawdopodobnie ks. Sebastian Sierakowski, który zapewne zaproponował inne rozwiązanie aneksów przy prezbiterium i pomniejszenie nisz z figurami. Nawiasem mówiąc, proporcje tych nisz w stosunku do całej fasady nie są najlepsze. Czy książę Józef Czartoryski znał przerobione przez Sierakowskiego projekty kościoła i wyraził zgodę na wprowadzone zmiany (w tym na obecność nisz z figurami w fasadzie), nie sposób obecnie dociec. Najprawdopodobniej pomysły Sierakowskiego zostały zrealizowane już po śmierci księcia, która nastąpiła na wiosnę 1810 roku. Śmierć fundatora mogła się przyczynić do wstrzymania lub opóźnienia prac przy kościele, a także rezygnacji (może ze względów finansowych) z niektórych detali, czego świadectwem jest prawdopodobnie nieukończony balkon nad portalem.

Biorąc te wszystkie dane pod uwagę, należy uznać, że kościół w Pleszowie zaprojektował nie Sebastian Sierakowski, lecz Ignacy Chambrez. Sierakowski prawdopodobnie jedynie zmienił pewne szczegóły po wyjeździe Chambrza z Krakowa w 1809 roku lub dopiero po śmierci fundatora w 1810 roku.

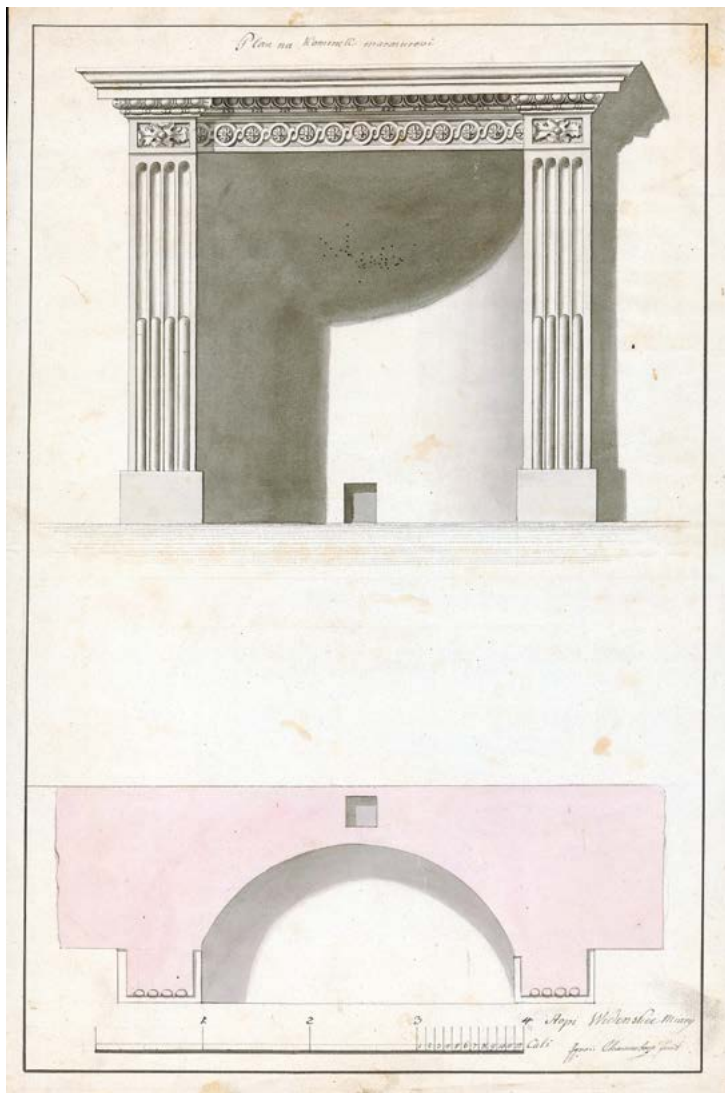
Wygląd kościoła w Pleszowie w pełni odpowiada typowi klasycystycznej architektury preferowanej przez Chambrza, by wspomnieć fasadę ratusza w Cieszynie czy projekt tamtejszego gimnazjum²⁰. Wyraźne związki z architekturą monarchii austriackiej widać też w zastosowaniu przez architekta w kościele sklepień żaglastych, niezwykle popularnych na tamtych terenach.

Ignacy Chambrez nie przebywał w Krakowie zbyt długo, niemniej z uwagi na zajmowane stanowisko oraz poparcie swego szwagra – Inspektora

w: M. J. Mianowska, *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*, <https://www.sejm-wielki.pl/b/3.662.559>.

19 Nie można jednak wykluczyć, że kontakty Czartoryskiego z Chambrzem miały jeszcze dawniejszą metrykę.

20 Por. W. Iwanek, *Klasycyzm w architekturze Cieszyna*, s. 19, 22–23, il. 7, 12, 18, 19.

9. Ignacy
Chlubny,
projekt
kominka.
Źródło:
Biblioteka
Jagiellońska,
sygn. BJ Graf
I.R. 2526

Budownictwa Jana Tomasza Drachnego (od 1802 roku)²¹ – był zapewne znany w mieście i otrzymywał różne zlecenia²². Niewiele jednak o nich wiadomo. Poza kościołem w Pleszowie z okresem krakowskim daje się jedynie na razie powiązać projekt kominka, sygnowany przez Chambreza, a zachowany w tekach ks. Sebastiana Sierakowskiego²³. Można jednak mieć nadzieję, że z biegiem czasu uda się zidentyfikować kolejne jego dzieła.

Bibliografia

- Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, Hrsg. U. Thieme, Bd. 6, Leipzig 1912.
- Bęczkowska U., *Karol Kremer i krakowski Urząd Budownictwa*, Kraków 2010 (*Ars Vetus et Nova*, 31).
- Chrzanowski T., Kornecki M., *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, Kraków 1982.
- Encyklopedia Krakowa*, t. 1–2, Kraków 2023.
- Follprecht K., *Jan Drachny, „artysta sztuki budowniczej”, Inspektor Budownictwa (1802–1816) i Budowniczy Miejski Wolnego Miasta Krakowa (1816–1822)*, „*Krakowski Rocznik Archiwalny*” 28 (2022), s. 135–159.
- Iwanek W., *Ignacy Champlez – malarz, architekt i teoretyk sztuki*, w: *O sztuce Górnego Śląska i przyległych ziem małopolskich*, Katowice 1993, s. 61–76.
- Iwanek W., *Klasycyzm w architekturze Cieszyna*, Wrocław 1970.
- Iwanek W., *Słownik artystów na Śląsku Cieszyńskim*, Bytom 1968.

- 21 Sylwetkę Drachnego zob. K. Follprecht, *Jan Drachny, „artysta sztuki budowniczej”, Inspektor Budownictwa (1802–1816) i Budowniczy Miejski Wolnego Miasta Krakowa (1816–1822)*, „*Krakowski Rocznik Archiwalny*” 28 (2022), s. 135–159; ponadto U. Bęczkowska, *Karol Kremer i krakowski Urząd Budownictwa*, Kraków 2010, passim (*Ars Vetus et Nova*, 31).
- 22 Już przed II wojną światową Maria Jarosławiecka-Gąsiorowska uznała Champleza za ważną postać wśród architektów działających w Krakowie, jednocześnie stwierdziła jednak, że nie są znane żadne jego dzieła. Zob. M. Jarosławiecka-Gąsiorowska, *Architektura neoklasycyzmu w Krakowie*, „*Rocznik Krakowski*” 24 (1933), s. 184.
- 23 I. Champlez, projekt kominka, widok i rzut, Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Graf. I.R. 2526. Zob. *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, s. 282–283.

- Jarosławiecka-Gąsiorowska M., *Architektura neoklasyczna w Krakowie*, „Rocznik Krakowski” 24 (1933), s. 156–189.
- Nieć J., *Czartoryski Józef Klemens*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 4, Kraków 1938, s. 279–281.
- Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, oprac. P. Hordyński, cz. 1, Warszawa 1989.
- Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Czartoryskich w Muzeum Narodowym w Krakowie*, oprac. W. Rothowa, A. Rumian, Warszawa 1973.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1: *Województwo krakowskie*, red. J. Szablowski, z. 6: *Powiat krakowski*, oprac. J. Lepiarczyk, Warszawa 1951.
- Lepiarczyk J., *Działalność architektoniczna Sebastiana Sierakowskiego. Projekty klasycystyczne i neogotyckie (1777–1824)*, Kraków 1968.
- Lewicki K., *Chambrez Ignacy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 258–259.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4, Kraków 1853.
- Łoza S., *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954.
- Majewska-Maszkowska B., *Chambrez (Chammbrez, Champrez) Ignacy*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 308–309.
- Małopolska*, red. S. Brzezicki, J. Wolańska, Warszawa 2016 (Zabytki Sztuki w Polsce).
- Michał Cygan – *Wyjątki z historii kościoła w Pleszowie*, w: *Czas zatrzymany*, t. 4: *Z kart historii Pleszowa: wybór tekstów oraz fotografie z terenów Nowej Huty i okolic*, red. A. Graczyński, Kraków 2019, s. 60–61.
- Rospondek W., *Pleszów. Ocalić od zapomnienia (780-lecie poświęcenia pierwszego kościoła i w 200-lecie budowy nowego kościoła)*, Kraków 2006.
- Róg R., *Sierakowski Sebastian Alojzy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 37, z. 153, Warszawa–Kraków 1996, s. 293–299.
- Skrabski J., *Kościół św. Wincentego i Narodzenia Najświętszej Marii Panny, Sakralne Dziedzictwo Małopolski*, 2025, <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/kosciol-sw-wincentego-i-narodzenia-najswietszej-marii-panny>.
- Tomkowicz S., *Powiat krakowski*, w: *Teka Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej*, t. 2, Kraków 1906, s. 1–318.

Abstrakt

Katarzyna Brzezina-Scheuerer

Kościół w Pleszowie. Zagadnienie autorstwa

Kościół w Pleszowie, który obecnie znajduje się w obrębie Krakowa, jest jednym z nielicznych przykładów budowli klasycystycznych powstałych na początku XIX wieku. Jego fundatorami byli książęta Kazimierz i Józef Czartoryscy. Dotychczas kościół ten był uznawany za dzieło ks. Sebastiana Sierakowskiego. Dzięki zachowanemu w Bibliotece Czartoryskich projektowi w niniejszym artykule starano się udowodnić, że zaprojektował go jednak inny architekt – Ignacy Chambrez, który do Krakowa przybył z Cieszyna. Tu początkowo uczył rysunku w szkole św. Barbary, a następnie w 1807 roku został nauczycielem architektury w Szkole Głównej Krakowskiej (późniejszym Uniwersytecie Jagiellońskim).

Słowa kluczowe:

Ignacy Chambrez, ks. Sebastian Sierakowski, Kazimierz i Józef Czartoryscy, kościół w Pleszowie, architektura klasycystyczna, XIX wiek

Abstract

Katarzyna Brzezina-Scheuerer

The church in Pleszów. Authorship issue

The church in Pleszów, which is currently located within Krakow, is one of the few examples of classical buildings that emerged in the early 19th century. Its founders were Princes Kazimierz and Józef Czartoryski. Until now, this church has been regarded as the work of Father Sebastian Sierakowski. However, thanks to a design preserved in the Czartoryski Library, this article aims to prove that it was actually designed by another architect – Ignacy Chambrez, who came to Krakow from Cieszyn. Here he initially taught drawing at the Saint Barbara School, and then in 1807 he became a professor of architecture at the Main School in Krakow (later the Jagiellonian University).

Keywords:

Ignacy Chambrez, Father Sebastian Sierakowski, Kazimierz and Józef Czartoryski, church in Pleszów, classical architecture, 19th century